

Madžarska - dežela številnih zavarovanih območij in parkov

// Dejan in Ana Bordjan

Površina države: 93.030 km²

Število prebivalcev: 10.117.000

Zanimive vrste ptic: velika droplja (*Otis tarda*), povodna trstnica (*Acrocephalus paludicola*), zlatovranka (*Coracias garrulus*), kraljevi orol (*Aquila heliaca*), sokol plenilec (*Falco cherrug*), rdečenoga postovka (*Falco vespertinus*), žličarka (*Platalea leucorodia*), rjasta kanja (*Buteo rufinus*), brkata sinica (*Panurus biarmicus*)

Zanimive rastline: perunika vrste *Iris aphylla*, lepi čeveljc (*Cypripedium calceolus*), navadna potonika (*Paeonia officinalis banatica*), močvirski meček (*Gladiolus palustris*), derak vrste *Paliurus pannonicus*

Zanimive živali: evropska tekunica (*Spermophilus citellus*), stepski dihur (*Mustela eversmannii*), velika senčica (*Umbra krameri*), mali gad (*Vipera ursinii rakosiensis*)

Podnebje: celinsko podnebje s suhi mi in vročimi poletji

Madžarska se postavlja z velikim številom zavarovanih območij, ki pokrivajo obsežne površine. Za obisk vseh bi potrebovali kar precej časa, zato si jih je pred obiskom te panonske države smiselno nekaj izbrati ter se nato z avtomobilom odpraviti na pot. Midva sva si za ogled izbrala njihov najbolj znani park Hortobágy, ki je dom velikih dropelj (*Otis tarda*) in poln ostankov Panonskega morja, ter park Kiskunsági. Madžari, tako kot mnogi drugi prebivalci držav vzhodnega bloka, so zaradi političnih omejitev dopustovali doma. Posledica tega je velika količina kampov, ki so precej cenejši od hrvaških.

Zemljevid:

Uporabljen z dovoljenjem »The General Libraries, The University of Texas at Austin«

1: Bale sena na kmetiji v narodnem parku Hortobágy

2: Prosto spuščeni konji v narodnem parku Kiskunsági

3: S slamo krita hiša v narodnem parku Kiskunsági

4: Tisza-tó

5: V narodnem parku Hortobágy gnezdi tudi žličarka (*Platalea leucorodia*).

6: Drevesna »pustza« (stepe) v narodnem parku Kiskunsági

7: Šest kvadratnih kilometrov narodnega parka Hortobágy pokrivajo mokrišča umetnega nastanka, med katerimi prevladujejo s trstičjem obrasli ribniki.

foto: vse Dejan Bordjan

8

9

10

8: Iz trstičšč po vsem Hortobádgyju se razlega petje trstnic, med katerimi je najglasnejši prav rakar (*Acrocephalus arundinaceus*).

9: Trstičša narodnega parka Hortobádgy so dom brkate sinice (*Panurus biarmicus*).

10: Med dejavnostmi v parku prevladuje pašništvo večinoma avtohtonih pasem goveda in ovac. Na obiskovalca naredi največji vtis madžarsko sivo govedo, ki se odlikuje po zelo dolgih rogovih.

foto: vse Dejan Bordjan

Hortobádgy – park v osrčju države z največjim sklenjenim evropskim traviščem

Hortobádgy je 820 km² veliko zavarovano območje v osrčju Madžarske. Je hkrati največji narodni park v državi in največje sklenjeno travišče v Evropi. Park je bil ustanovljen leta 1973. V njem je bilo do danes opaznih že 340 vrst ptic, od katerih jih 160 tudi gnezdi. Najbolj znane so več desetisočglave jate žerjavov (*Grus grus*), ki se jeseni ustavijo na obsežnih traviščih. Tisto prvo, kar povprečen Slovenec opazi v parku, je očitno pomanjkanje razgibanosti krajine. Najvišje točke parka so drevesa in nizke zgradbe. V tej skoraj popolnoma ravni krajini je fatamorgana pogosta spremljevalka poletnih obiskov parka, ki nam pričara objekte, ki so dejansko izjemno daleč in jih ne bi smeli videti. Prevladujoča habitata sta stepa in suhi travniki. Predvsem na robu parka so travišča posejana z majhnimi gozdni otopki, ki so ponekod sestavljeni skoraj izključno iz robinije (*Robinia pseudacacia*), redko pa iz avtohtonih vrst hrastov. Velik del robnega območja parka še vedno upravljajo velike kmetije, ki kmetujejo sonaravno in tako pomagajo parku vzdrževati visoko biotsko pestrost. Med dejavnostmi v parku prevladuje pašništvo večinoma avtohtonih pasem goveda in ovac. Na naju je največji vtis naredilo madžarsko sivo govedo, ki se odlikuje po zelo dolgih rogovih. Kakšne površine tukaj pokosijo, kažejo ob kmetijah zložene bale, ki štejejo v stotinah. Stepa je dom velike droplje, kraljevega orla (*Aquila heliaca*), rjaste kanje (*Buteo rufinus*), sokola plenilca (*Falco cherrug*), rdečenoge postovke (*Falco vespertinus*) in črnočelega srakoperja (*Lanius minor*). Slednja sta v parku pogosta in zlahka opazna, prve tri vrste pa so zelo izmuzljive in za njihovo opazovanje potrebuješ nekaj sreče. Midva te sreče nisva imela, sva pa na skoraj vsakem koraku srečevala rdečenogo postovko. Največ sva jih opazovala nad gnezdišnimi ko-

lonijami poljskih vran (*Corvus frugilegus*), ko so se spretno spretavale med množico le-teh, katerih opustela gnezda so si vzele za svoje. Najpogostejša vrsta ptice je tukaj vsekakor poljski škričar (*Alauda arvensis*), med sesalci pa mu družbo dela evropska tekunica, ki je pomemben plen velikih ujed stepe ter skoraj edini plen redkega in skrivnostnega stepskega dihurja.

V depresijah med stepto ležijo večja ali manjša mokrišča, ki imajo praviloma slan značaj. Nekateri Madžari ponosno trdijo, da je to ostanek nekdanjega morja, vendar je tak izvor vprašljiv. Kar pa ni vprašljivo, so zanimive vrste, ki se tam zaradi tega pojavljajo. Med posebnosti tega območja vsekakor sodi beločeli deževnik (*Charadrius alexandrinus*), ki smo ga bolj vajeni z morskih obal in bi ga težko pričakovali v osrčju kontinenta. Družbo mu delajo tudi rjave komatne tekice (*Glareola pratincola*), prlivke (*Burhinus oedicnemus*) in sabljarko (*Recurvirostra avosetta*). Z velikimi renaturacijskimi projekti, vrednimi več milijonov evrov, so obudili tudi populacijo izjemno redke povodne trstnice (*Acrocephalus paludicola*), na katero so še posebno ponosni.

Šest kvadratnih kilometrov parka pokrivajo mokrišča umetnega nastanka, med katerimi prevladujejo s trstičjem obrasli ribniki. Midva sva se gibala predvsem po tem delu parka in uživala v obsežnih trstičščih, iz katerih so neutrudno »bobnale« bobnarice (*Botaurus stellaris*). Za nekoga iz Slovenije je prav impresivno poslušati petje petih ali šestih bobnaric hkrati. Povsod so naju preletavali žličarke (*Platalea leucorodia*), pritlikavi kormorani (*Phalacrocorax pygmeus*) in čopaste čaplje (*Ardeola ralloides*), ki so neutrudno letale med kolonijami in prehranjevališči. Med potepanjem po največjem kompleksu ribnikov sva naletela tudi na vodne bivole, ki jih uporabljajo kot naravne kosilnice močvirnega

11

dela kompleksa. Vodni bivoli so odlični za preprečevanje zaraščanja močvirij, bistveno bolj pa so znani po izvrstnem siru mocareli, ki jo poznajo predvsem oboževalci italijanske kuhinje. V ribniku, ki sva ga obiskala kot zadnjega, sta dva večja otoka. Eden je visok kakega pol metra in popolnoma gol. Na njem so posedali kormorani (*Phalacrocorax carbo*). Drugi otok pa je bil zgolj obsežen sestoj rogoza, na katerem se je ustoličila kolonija nekaj sto parov rečnih galebov (*Larus ridibundus*). Pri tej koloniji sva v živo spoznala, kaj pomeni tako imenovani »kolonijski efekt«. Čeprav so bile vodne ptice tudi na drugih ribnikih, pa je bila tu prava množica vrst. Le tukaj sva lahko opazovala črnovrate ponirke (*Podiceps nigricollis*) in kostanjevke (*Aythya nyroca*), med rečnimi so bili pomešani tudi črnoglavi galebi (*Larus melanocephalus*), v okolici kolonije pa si je gnezda spletalo tudi nekaj sto parov lisk (*Fulica atra*), sivk (*Aythya ferina*), čopastih črnic (*A. fuligula*) in še mnogih drugih vrst rac.

Tiszca-tó ima velik pomen za selitev in prezimovanje vodnih ptic

Tiszca-tó, ki dejansko pomeni jezero Tisza, upravno spada pod narodni park Hortobágy, vendar je nekaj kilometrov oddaljeno od glavnega dela parka. »Glavno besedo« v tem delu parka ima reka Tisza. Tudi ta reka se ni mogla izogniti velikopoteznim spremembam. Pred zaježitvijo so se na širšem območju med naseljem Tiszabábolna in Kisköre razprostirala obsežna mokrišča. Območje je preplet številnih, pogosto do štirih metrov globokih mrtvih rokavov, mrtvic in mehkolesne loke. Prevladujoči habitatni tip so naravni močvirni travniki. Vse te združbe so z regulacijo skoraj popolnoma izginile. Obseg nekdanjih poplav in katastrofalne posledice regulacij izhajajo že iz same razdalje med reko in močvirjem. Ta ponekod namreč znaša impre-

sivnih 12 kilometrov. Danes s pomočjo evropskih sredstev črpajo po dolgih kanalih vodo iz reke nazaj v poplavna močvirja. Nekaj, kar je reka naredila vsako leto dvakrat zastoj, danes stane milijone evrov. Kljub umetnemu nastanku in delni turistični in ribolovni izrabi pa se območje odlikuje z izjemno biotsko pestrostjo. Ob ustanovitvi narodnega parka Hortobágy je bil zavarovan tudi velik del jezera. Zavarovani del danes z imenom ornitološki rezervat Tiszafüred obsega 7,08 km², kar pomeni dve tretjini celotnega jezera. Ožje območje rezervata je mogoče obiskati samo s posebnim dovoljenjem za namene raziskovanja.

Podobno kot naša zaježitvena jezera je tudi Tiszca-tó izjemnega pomena za vodne ptice na selitvi in prezimovanju. Samo gosi se tukaj zbere več deset tisoč. Najbolj opazna razlika med Tiszca-tó in na primer Ptujskim jezerom je v vodni in obvodni vegetaciji. Na velikem delu Tiszca-tó namreč še vedno raste mehkolesna loka, značilni pa so tudi obsežni sestoji trstičja, med katerim se zajedajo večji in manjši rokavi, na gosto porasli z lokvanji, blatniki, ščitolistno močvirko in vodnim oreškom. Manjša območja pokrivajo močvirni travniki, šašja in ločja. Pogoste gnezdilke zaraščenih vodnih površin so črnovrati in rjavovrati ponirki (*Podiceps grisegena*) ter črne (*Chlidonias niger*) in belolične čigre (*C. hybridus*). V trstičju gnezdiijo žličarke, rjave (*Ardea purpurea*), male (*Egretta garzetta*) in velike bele (*E. alba*) ter čopaste čaplje. Po robovih se poleti oglašajo čapljice (*Ixobrychus minutus*). V mehkolesni loki zaježitve gnezdi pomemben delež madžarske populacije črne štorčke (*Ciconia nigra*), črnega škarnika (*Milvus migrans*), kvakača (*Nycticorax nycticorax*) in sokola plenilca (*Falco cherrug*). Po odmrlem drevju posedajo belorepci (*Haliaeetus albicilla*), ribji orli (*Pandion haliaetus*) in kormorani, med plavajočim vodnim rastlinjem pa gnezdi redka kostanjevka. Tudi druge živalske skupine imajo

11: Vodni bivoli so odlični za preprečevanje zaraščanja močvirij, bistveno bolj pa so znani po izvrstnem siru mocareli, ki jo poznajo predvsem oboževalci italijanske kuhinje.
foto: Lisztes László

12

13

14

15

12: V narodnih parkih Kiskunsági in Hortobágy gnezdi pomembna populacija ogrožene velike droplje (*Otis tarda*).

13: Belolična čigra (*Chlidonias hybridus*) je pogosta gnezdilka zajezitvenega jezera Tiszca-tó.

14: Rjavi lunj (*Circus aeruginosus*) je najpogostejša gnezdilka vlažnih delov stepe.

15: Za velik del narodnega parka Kiskunsági-Bugac so značilne peščene sipine v različnih stopnjah zaraščanja.

foto: vse Dejan Bordjan

tukaj svoje posebnosti. Med drugim tu najdemo 50 vrst rib, bobre, vidre in divje mačke.

V parku ponujajo različne vožnje s čolnom, a le po nekaterih območjih. Seveda te ne peljejo na območja s kostanjevko, še manj h kolonijam čapelj ali pa na mokrotne travnike. Midva sva imela omejeno količino časa, zato sva se raje zadovoljila z rolanjem po levem nasipu, s pogledom na poplavno loko in obilico mlak. V želji po raziskovanju sva izkoristila enega izmed redkih gozdnih kolovozov, ki se je na najino veliko žalost hitro končal z nepremostljivo mlako. Vodne površine sva opazovala kar z mostu, ki po sredini prečka zajezitev. Vožnja po tej cesti ponuja enkratni presek združb, ki se pojavljajo na tem območju. Tiszca-tó je lep primer, kako lahko, kljub uničenju narave, nastane nov biser, ki si ga lahko delijo tako ljubitelji narave kot turistične in rekreativne dejavnosti. Mogoče bi se lahko iz tega naučili česa tudi mi, Slovenci.

S starimi peščeni sipinami bogati Bugac v narodnem parku Kiskunsági

Za konec najinega enotedenskega potovanja sva si izbrala obsežen, vendar zelo razdrobljen narodni park Kiskunsági. Park je pester skupek razkropljenih zavarovanih območij, ki skupaj obsegajo 500 km². Skupaj z drugimi zavarovanimi območji v okolici obsega 1.150 km². Posamezna območja so si med seboj zelo različna. V nekaterih najdemo pravo stepto z najbolj stabilno populacijo velike droplje na Madžarskem, spet v drugih peščene sipine, ostanke visokega barja, obsežne močvirne travnike ali poseben tip gozda na sipinah. Park je zelo zanimiv in raznolik. Da bi si ga dobro ogledala, bi potrebovala vsaj teden dni, na voljo pa sva imela samo dober dan. Za ogled sva si izbrala zavarovano območje, imenovano Bugac. V njem se na

peščeni podlagi prepletajo pašniki in gozdovi. Glavna posebnost tega dela so rastlinske združbe, ki so nastale na starih peščeni sipinah. Te so nastale skozi tisočletja trajajočimi procesi, na katere sta največ vplivali reki Tisa in Donava ter nikoli pojenjajoči veter. Kot drugi deli parka ima tudi ta zelo dobro razpredeno mrežo izobraževalnih poti, ki dajejo informacije o nastanku posameznih območij, značilnostih posameznih združb, značilnih vrstah in problemu invazivnih vrst. Na poti skozi gozd pred začetkom sipin sva naletela tudi na table, ki so pojasnjevale, kakšne gnezdilnice so primerne za različne vrste ptic. Seveda so bile omenjene gnezdilnice tudi na ogled nekaj metrov stran od vsake table, ki jih je opisovala. Zanimiva je bila tudi kombinacija tabel, ki je primerjala gozd alohtonega bora in avtohtonega belega topola. Razlika, ki je kar sevala iz tabel, je bila očitna tudi v neposredni bližini le-teh. Območje Bugac nama je ostalo v posebno lepem spominu, saj sva se po parku lahko po peščeni tleh sprehajala bosa, okoli naju pa so se na širnih pašnikih pasli na pol divji konji, obdani z jatami škorcev (*Sturnus vulgaris*). Svoje je dodala še odlična hrana v ličnem hotelu s slamnato streho in čudovitim ambientom.

Madžarski parki so vsekakor vredni ogleda in v prihodnosti načrtujemo daljši ogled še drugih parkov, ki jih ponuja na najino veliko presenečenje zelo pestra Madžarska. ●

Dodatne informacije:

- <http://www.hnp.hu/>
- <http://knp.nemzetipark.gov.hu/>
- <http://ddnp.nemzetipark.gov.hu/>
- <http://kmnp.nemzetipark.gov.hu/>
- <http://dinp.nemzetipark.gov.hu/>